

Research Paper

Restrictions and Conditions of Minority Derivative Litigation in British and Roman-German Law: Proposed law, procedure and amendments

Masoumeh Javid¹, Mehdi Ashouri^{*2}, Hossein Kaviar³

¹ LL.M in Corporate law, Shahrekord University, Shahrekord, Iran.

² Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Literature and Humanities, Shahrekord University, Shahrekord, Iran.

³ Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Administrative Sciences and Economics, Arak University, Arak, Iran.

10.22080/lps.2022.22954.1299

Received:

December 9, 2021

Accepted:

December 28, 2021

Available online:

February 5, 2022

Keywords:

derivative claims, rights of minority shareholders, common law system, the Roman Germanic system, Iran

Abstract

The shareholders of a company entrust the day-to-day management of the company to a group of managers. In order to maintain the value of their shares and their right to receive dividends, shareholders maintain certain tools to influence the shares. They are usually influenced by expressing their opinions and obtaining votes in the general meetings of shareholders. However, there are other tools of influence, one of which is derivative litigation. This is a lawsuit filed against the directors by the minority shareholders on behalf of the company. In cases where the company has suffered damages due to the manager's misconduct, the company has the right to take action against the manager, but is usually reluctant to do so. Derivative litigation enables shareholders to take legal action against delinquent managers. Common law, Roman Germanic systems and Iran have adopted different approaches to protect minority shareholders. But the common law system acted more flexible and more complete in this case. Implementation of the common law rules in the Roman Germanic countries demand some conditions that must be included in Roman Germanic law. The gradual process of regulatory reform in Iran, the possibility of litigation derived expanded and some of the rules and regulations need to be revised again. This article offers a comparative approach to the legislator.

***Corresponding Author:** Mehdi Ashouri

Address: Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Literature and Humanities, Shahrekord University, Shahrekord, Iran.

Email: ashouri.mehdi@sku.ac.ir

Extended abstract

1. Introduction

The derivative litigation is one way to protect shareholders, particularly minority shareholders. There are specific conditions and properties of this legal entity in different systems, including civil law, common law, and Iranian law. In general, different law systems tend to approach this litigation in different ways, and some of those approaches have had a positive impact on other systems and have helped evolve and reform derivative litigation rules in less developed (lower-middle) systems. The terms of commence derivative litigation have been legalised in some systems. But some other law systems including Iran among common law and civil law have taken an moderate solution. Regarding the protection of minority shareholders, the common law system has a better protection of them. Therefore civil law jurisdictions in evolution of their laws and statues, have introduced some solutions from common law system into their legal system. Iranian law has also demonstrated virtually the same issue and its alleging conditions. Comparative research on derivative litigation shows that in order to reform some laws and statutes, there must be no ambiguity and disorientation in its application, so that there is no opportunity for minority shareholders to abuse it. To improve the rules governing derivative litigation across different legal systems, it is convenient to use the achievements of other legal systems, especially common law systems, particularly those of the United States. This article examines three approaches to protecting minority shareholders: civil law, common law, and Iran law. Iran's commercial code article 276 explicitly

provides the option of filing a derivative lawsuit. In new bill of commercial code, the conditions of filling this claim are established in article 235 and 236. The comparison of article 276 of the bill amending part of the commercial code with article 235 of the new bill of the commercial code shows that in the new bill, the cases for filling this claim have been developed.

2. Methods

The present research has been done using library data and receipts and classifying them according to the subject matter.

3. Conclusion

A derivative litigation dispute is a lawsuit filed by a company's shareholders against its managers to vindicate its rights. Derivative litigation is a significant factor in observing manager performance and honesty. The aim of derivative litigation is to compensate the company for the damages caused by managers and inspectors. Derivative litigation opposes and resists the defect in the corporate entity of the company and the principal of majority rule. To facilitate and encourage the filling derivative litigation, we must notice 5 options:

1- It's reasonable to remove the requirement of having a minimum number of shares as a first step from the list of requirements of the derivative litigation and replace it with other convenient requirements, such as discretion. Although this subject is debatable itself. Because to achieve this goal it's necessary to expand the jurisdiction of the court and give judges more authorizations. Of course if minority shareholders are given more

power and authorizations so they can question the decision-making structures. This solution may seem appropriate, at first glance. A meticulous examination shows that the legislature should not grant unsupervised rights to shareholders or other individuals to bring claims on behalf of the company in order to enforce its rights. The identifiable risks of this approach are as follows:

A. The threat of liability for breach of duty of preservation may reduce the incentive for managers to take risks in commercial ventures because of the potential damage to shareholders and economy as a whole.

B. increase the motivation to abuse this right.

2. shareholder information must be made accessible to shareholders to enable them to litigate, and in this case, selecting an expert inspector from the minority shareholders would be an effective strategy.

3. An enforcement procedure allows shareholders to sue potential perpetrators, so that they are able to sue not only managers but also controlling shareholders.

4. Minority shareholders must be made aware of the litigation risk so that they don't become apathetic to it.

5- There must be an integration of the regulations, rules, and criteria that determine the type of claims in court.

Funding

There is no funding support.

Authors' contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the

content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the persons for scientific consulting in this paper.

علمی پژوهشی

محدودیتها و شرایط دعوی مشتق سهامداران اقلیت در حقوق انگلیس و حقوق رومی ژرمن: قانون، رویه و اصلاحات پیشنهادی

معصومه جاوید^۱، مهدی عاشوری^{۲*}، حسین کاویار^۳ ID

^۱ دانش آموخته کارشناسی ارشد حقوق شرکتها، دانشگاه شهرکرد، شهرکرد، ایران
^۲ استادیار گروه حقوق، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهرکرد، شهرکرد، ایران. ashouri.mehdi@sku.ac.ir
^۳ استادیار گروه حقوق، دانشکده علوم اداری و اقتصاد، دانشگاه اراک، اراک، ایران. h-kaviar@araku.ac.ir

 10.22080/lps.2022.22954.1299

چکیده

سهامداران یک شرکت مدیریت شرکت را به گروهی از مدیران به امانت می‌گذارند. سهامداران به منظور حفظ ارزش سهامشان و حق آنها برای دریافت سود، ابزارهای خاصی را برای نفوذ بر روی سهام حفظ می‌کنند. به طور معمول اعمال نفوذ آنها از طریق بیان نظرات و اخذ آرا در مجامع عمومی صاحبان سهام صورت می‌گیرد. با این حال، ابزارهای نفوذ دیگری نیز وجود دارد که یکی از آنها اقامه دعوی مشتق است. این دعوی علیه مدیران است که توسط سهامداران اقلیت به نمایندگی از شرکت مطرح می‌شود. در مواردی که شرکتی به دلیل تخلف مدیر متحمل خسارت شده است، شرکت حق دارد علیه مدیر اقدام کند، اما معمولاً تمایلی به انجام آن ندارد. دعوی مشتق سهامداران را قادر می‌سازد تا علیه مدیران متخلف اقدام قضایی کنند. نظام های کامن‌لا، رومی ژرمنی و همچنین ایران در حمایت از سهامداران اقلیت برآمده‌اند و از راهکارهای گوناگونی بهره‌برداری کرده‌اند. یکی از نظام‌هایی که در دعوی مشتق خلاقانه‌تر عمل کرده است نظام کامن‌لا می‌باشد. پژوهش حاضر به مشکلات و قواعدی می‌پردازد که حقوق سهامداران اقلیت را به خطر انداخته است و از قضا این قواعد در نظام‌های رومی ژرمنی نیز مشاهده شده است. اصلاح قانون تجارت در ایران سبب توسعه‌ی اعمال دعوی مشتق شده است که این روند تدریجی نشان می‌دهد همواره برخی قوانین و مقررات نیاز به بازنگری مجدد دارد. پژوهش حاضر با بهره‌گیری از رویکردی مقایسه‌ای در دو نظام کامن‌لا و نظام رومی ژرمنی توصیه‌هایی را به قانونگذار ایران می‌دهد.

تاریخ دریافت:

۱۸ آذر ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش:

۰۷ دی ۱۴۰۰

تاریخ انتشار:

۱۶ بهمن ۱۴۰۰

کلیدواژه‌ها:

دعوی مشتق، حقوق سهامداران اقلیت، کامن‌لا، رومی ژرمنی.

* نویسنده مسئول: مهدی عاشوری

آدرس: استادیار گروه حقوق، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، ایمیل: ashouri.mehdi@sku.ac.ir

دانشگاه شهرکرد، شهرکرد، ایران.

۱ مقدمه

دعوی مشتق یکی از راهکارهای حمایت از حقوق سهامداران به ویژه سهامداران اقلیت است. این نهاد حقوقی در نظام‌های مختلف همچون نظام کامن‌لا، رومی ژرمنی و ایران شرایط و ویژگی‌های خاصی را دارد. به طور کلی در نظام‌های مختلف حقوقی رویکردهای متفاوتی در خصوص شرایط اقامه‌ی این دعوا مشاهده می‌شود که برخی از این شرایط تأثیرات ارزنده‌ای را بر دیگر نظام‌ها داشته و در تکامل و اصلاح قواعد مربوط به دعوی مشتق در نظام‌های کمتر توسعه‌یافته نقشی بسزا ایفا نموده است. برخی از نظام‌ها اقامه‌ی دعوی مشتق را به طور گسترده‌ای به رسمیت شناخته‌اند. اما برخی دیگر از نظام‌های حقوقی از جمله ایران در میان دو نظام کامن‌لا و رومی ژرمنی راه‌حل بینابینی را اتخاذ کرده‌اند. در مورد حمایت از اقلیت سهامداران، نظام کامن‌لا حمایت بهتری از سهامداران اقلیت نموده است. لذا کشورهای رومی ژرمنی در تکامل قوانین و مقررات خویش برخی از راهکارها را از نظام کامن‌لا وارد سیستم قانونی خویش کرده‌اند. در حقوق ایران نیز به این مهم اشاره شده و شرایط اقامه‌ی آن کم و بیش پیش‌بینی شده است. مطالعه تطبیقی دعوی مشتق نشان می‌دهد که به منظور اصلاح برخی قوانین و مقررات، شرایط باید به گونه‌ای فراهم آید که راه هرگونه ابهام و سردرگمی را در بهره‌مندی از این نهاد حقوقی بسته، به گونه‌ای که شرایط سوءاستفاده سهامداران اقلیت نیز ایجاد نشود. بنابراین به منظور به‌سازی مقررات حاکم بر دعوی مشتق در نظام‌های مختلف حقوقی، استفاده از دستاوردهای سایر نظام‌های حقوقی، به ویژه کشورهای کامن‌لا مخصوصاً آمریکا مناسب به نظر می‌رسد. در مقاله حاضر به بررسی راه‌های حمایت از اقلیت سهامداران در سه نظام رومی ژرمنی، کامن‌لا و ایران می‌پردازیم. بنابراین در ابتدا تعریفی از دعوی مشتق ارائه خواهیم داد و در این بین به قواعدی همچون قاعده اکثریت و قاعده فاس علیه

هارباتل^۱ در قانون شرکت‌های ۲۰۰۶ انگلیس پرداخته که نقش بسزایی را در ایجاد شرایط دعوی مشتق در نظام‌های مختلف داشته است.

در حقوق ایران امکان اقامه دعوی مشتق به طور صریح در ماده ۲۷۶ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت مصوب ۱۳۴۷ پیش‌بینی شد. در لایحه جدید قانون تجارت نیز شرایط اقامه این دعوا در مواد ۲۳۵ و ۲۳۶ مقرر شده است. مقایسه ماده ۲۷۶ ل.ا.ق.ت. با ماده ۲۳۵ لایحه جدید قانون تجارت نشان می‌دهد که در لایحه جدید، موارد اقامه این دعوا توسعه‌یافته است.

۲ مفهوم‌شناسی

دعوی مشتق معادل فارسی پیشنهاد شده برای عبارت انگلیسی "derivative action" یا "derivative suit" است.

این دعوا از آن جهت مشتق نامیده می‌شود که از حقی نشأت می‌گیرد که به خود شرکت و نه سهامداران اقلیت، تعلق دارد. علت استفاده از عبارت مشتق برای این نوع دعوی این است که این دعوی حق مستقیم خود سهامدار نیست و از حق شرکت اشتقاق یافته است (Paseban & Jahanian, 2013, 86). هولینگتون دعوی مشتق را چنین تعریف می‌کند: «دعوی مشتق دعوی است که از سوی سهامداران اقلیت به منظور مطالبه خسارت ناشی از خطایی که نسبت به شرکت واقع شده است اقامه می‌شود» (Hollington, 2004: 10-13). دعوی مشتق از سوی سهامدارانی که مایلند در شرکت باقی بمانند و خطاهای مدیران را زیر سؤال ببرند اقامه می‌شود (Nance, 2007, 3-4). نویسنده دیگری معتقد است: «دعوی مشتق دعوی است که با جبران خسارت وارد بر دارایی یا سرمایه‌ی متعلق به شرکت مرتبط می‌باشد و در قبال تخلفی که نسبت به آن صورت گرفته، اقامه می‌-

¹. Foss v. Horbottle, (1843), 2 Hare 461

ایفا کند. در این راستا به مقایسه رابطه سهامداران اقلیت با مدیران شرکت و سهامداران اکثریت می-پردازیم.

۳/۱ رابطه سهامداران اقلیت با مدیران شرکت

زمانی که سرمایه‌گذار، سهام شرکتی را خریداری می-کند به این امید است که منفعتی از فروش سهام خود به دست آورد که بدون تردید با ریسک زیادی همراه است. به همین دلیل شرکت‌ها باید مدیریت قوی داشته، تا از ریسک سرمایه‌گذاران تا حدود زیادی بکاهند.

برل و مینز (Berle & Means, 1933: 782) دو اقتصاددان آمریکایی با طرح این مسأله که چگونه سهامداران می‌توانند اطمینان حاصل نمایند که مدیران در به حداکثر رساندن منفعت مربوط به سهامداران اقدام کرده‌اند، به نقش مدیران به عنوان امین سهامداران می‌پردازد. بنابراین مدیر، به عنوان امین باید به گونه‌ای عمل کند که از منافع اشخاص ذی نفع (سهامداران) حمایت کند. به علاوه دادگاه نیز باید از منافع سهامداران حمایت کند؛ چرا که قوانین شرکت‌ها، اختیارات مدیر را عموماً به طور گسترده و مبهم تعریف کرده‌است. برل و مینز به این نتیجه رسیدند که امین باید به نفع مالک اصلی یعنی سهامدار عمل کند. بنابراین اعمالی که از طرف مدیران برای حیف و میل دارایی‌های شرکت صورت می‌گیرد، غیرنافذ است مگر اینکه سهامداران آن عمل را تصویب و تأیید نمایند. تئوری برتری سهامداران^۲ نیز اشاره به برتری سهامداران نسبت به دیگر ارکان شرکت دارد. در پرونده *Dodge v. Ford Motor Company* پاسخ دادگاه عالی میشیگان این بود که

شود» (Boyle, 2004: 60). دعوی مشتق دعوایی است که منشاء آن، فعل یا ترک فعل ناشی از مسامحه، غفلت، نقض وظیفه یا خیانت در امانت بوسیله مدیر یا مدیران شرکت می‌باشد.

بروس ویلینگ نویسنده و مدرس دانشگاه آنتاریو لندن دعوی مشتق را یک دعوی ناشی از نمایندگی قانونی^۱ می‌نامد و آن را این‌گونه توصیف می‌کند: «سلاح سهامداران اقلیت بر سپر محافظ دوگانه سهامداران اکثریت نسبت به شخصیت شرکت و قاعده اکثریت حاکم است» (Welling, 1991: 544).

۳ سهامداران و دلایل حمایت از آن‌ها

طبیعتاً سهامدارانی که قدرت بیشتری دارند امور اداری و کنترل شرکت را در دست گرفته و اگر نتوانیم با قواعد و مقررات قانونی، روابط داخلی آن‌ها را در شرکت تنظیم نماییم چه بسا ناهنجاری‌های زیادی در این بین صورت گیرد و در نهایت منجر به انحلال این شخصیت حقوقی گردد. هیأت مدیره و مجامع عمومی دو رکن اصلی شرکت‌های سهامی هستند. سهامداران اختیار مدیریت شرکت را به هیأت مدیره می‌دهند و در نتیجه هیأت مدیره کنترل زیادی بر مدیریت شرکت و سهامداران دارند. در موارد زیادی ممکن است سهامداران اقلیت، اکثریت سهام را در اختیار داشته باشند اما سهامداران عمده با تمرکز و حضور بیشتر در مجامع شرکت عملاً کنترل آن را به دست گیرند. زیرا اشخاص با سرمایه‌های اندک معمولاً نمی‌توانند سازمان‌یافته عمل کنند و با حضور در مجامع عمومی و پیگیری حقوق خود نقش اصلی را ایفا می‌کنند. با توجه به این مطالب در این لحظه به لزوم فراهم کردن حمایت قانونی مؤثر در برابر سوء استفاده‌های هیأت مدیره و اکثریت سهامداران می‌رسیم. در این مسیر قانون‌گذار می‌تواند نقش حیاتی را برای حمایت از حقوق سهامداران اقلیت

². shareholder primacy theory

¹. statutory representative action

۳٫۲ رابطه سهامداران اقلیت با سهامداران اکثریت

سهامداران نقش و موقعیت متفاوتی را در شرکت ایفا می‌کنند. هیأت مدیره و اکثریت سهامداران تمایل دارند تا امور شرکت را آنگونه که صلاح می‌داند اداره نمایند. گروهی دیگر که اقلیت سهامداران را تشکیل می‌دهند، تأثیر کمی بر عملیات شرکت دارند. آنها در عملکرد، توسعه، مدیریت و هدایت این شخصیت حقوقی که در آن سرمایه‌گذاری نموده‌اند تا حدی احساس ناتوانی می‌کنند. هیأت مدیره و اکثریت سهامداران ممکن است آگاهانه یا ناآگاهانه بر حقوق این دسته از سهامداران خدشه وارد کنند.

قانون شرکتهای استرالیا مصوب اصلاحی ۲۰۲۱^۳ همواره تأکید بر قاعده اکثریت در شرکتهای دارد.^۴ چرا که در شرکتهایی همچون شرکتهای سهامی بر اساس قاعده اکثریت، حق حاکمیت با کسانی است که اکثریت سهام و در نتیجه آراء بیشتری را در اختیار داشته باشند و از این رو اقلیت سهامداران در اداره امور شرکت و کنترل آن عملکرد ضعیفی ایفا خواهند نمود. هنگامی که حقوق اقلیت توسط ارکان دیگر شرکت همچون اکثریت مورد تجاوز قرار می‌گیرد این امر سبب تشویش و اخلال در امر شرکت، شده و حتی ممکن است منجر به انحلال آن گردد. در نتیجه، این امر باعث تعطیلی شرکتهای نسبتاً کارآمد

مدیران ایفای نقش نمایند. سهامداران کنترل کننده به عنوان مالک واقعی شرکت می‌باشند. سهامداری که در یک شرکت، کنترل آن را در دست دارد، می‌تواند تلاش خویش را در افزایش ارزش اسمی شرکت بالا برده که بر اقلیت نیز تأثیرگذار خواهد بود.

^۳. Corporations Act 2001, No. 50, 2001, <https://www.legislation.gov.au/Details/C2021C00274>

^۴. اصل قاعده اکثریت پایه و اساس قانون شرکتهای انگلیسی است. این نظریه براین اساس استوار است که دارندگان اکثریت سهام در یک شرکت قادر به تصمیم‌گیری از طرف همه اعضای شرکت هستند. این قاعده راه سوءاستفاده از اختیار اعطا شده را نسبت به اقلیت سهامداران می‌گشاید.

مدیران، ابتدا در برابر سهامداران مسؤول می‌باشند.^۱ (Iushchenko, 2012: 25)

سهامداران کنترل کننده^۲ می‌توانند در نقش مدیران اصلی شرکت ظاهر شوند. در این صورت است که مالکیت با مدیریت ادغام می‌شود. سؤال این است که: آیا شرکتی که نوپا است با وجود این موقعیت یعنی ادغام مالکیت با مدیریت قادر به پیشرفت و توسعه خواهد بود؟ به راستی در شرکتی که تازه تاسیس شده است نه تنها این امر معمول است بلکه عرف نیز بر این وضعیت صحه می‌گذارد. تا هنگامی که شرکت سرمایه کافی تحصیل کند با خطراتی مواجه است، پس سهامداران کنترل کننده ترجیحاً باید در امر مدیریت دخیل باشند. با رشد و افزایش سرمایه، تصمیمات استراتژیک با خطرات اساسی‌ای همراه است و بر سهامداران است که کنترل تدریجی خویش را رها نموده و توجه خود را بر موضوعات استراتژیک از طریق مجامع عمومی مبدول دارند. همچنین نسبت به سهامداران دیگر، سهامداران کنترل کننده در امر مدیریت بهتر عمل کرده و این رویکرد سبب می‌شود که مدیریت نتواند تصمیمات بی‌پایه و اساس بگیرد.

^۱. مفهوم برتری سهامدار در پرونده *Dodge v. Ford Motor Company* به وجود آمد. این پرونده بین شرکت و دو برادر که ۱۰ درصد از سهام شرکت را دارا بودند صورت گرفت. شرکت تصمیم داشت تا سود سهام را بین اعضاء تقسیم نکند و آنها را در شعبه‌های دیگر شرکت به کار برد و از این طریق میزان تولید و همچنین نیروی انسانی را بالا برد. اما این دو برادر خواستار تقسیم سهامشان بودند، پاسخ دادگاه می‌شیگان این بود که مدیران اول از همه در برابر سهامداران مسؤول می‌باشند. هدف مدیران تقسیم سود بین سهامداران است. هنگامی که مدیران از هدف اصلی خویش فاصله گرفتند که همانا توزیع نکردن سود در بین سهامداران می‌باشد در نتیجه مدیران مسؤول این عمل خویش هستند.

^۲. سهامداران کنترل کننده سهامدارانی هستند که سهام کافی در اختیار دارند تا از این طریق بر هیأت مدیره در انتخاب

سهامداران می‌باشند. در نتیجه‌ی این کمبود، دادگاه-ها می‌توانند به درخواست اقلیت سهامداران «بازرس ویژه» اختیارکنند، تا فعالیت‌های مدیران را بررسی نموده و گزارش نهایی را به مجمع سهامداران تسلیم نماید. این اطلاعات جمع‌آوری شده توسط بازرس ویژه یک حق ویژه را برای دعوی حقوقی توسط سهامداران اقلیت شکل می‌دهد (Gelster, 2012: 870).

همچنین می‌توان به نظم عمومی اشاره نمود که در پی حمایت از هر دو گروه سهامداران اقلیت و اکثریت می‌باشد و موجب می‌شود تا این دو گروه در کنار یکدیگر به اعتدالی نسبی دست یابند و این امر میسر نخواهد شد مگر اینکه این دو سهامدار از حق خویش پا را فراتر نهند.

۴ در حقوق انگلستان

در انگلستان دعوی مشتق پیش از تصویب قانون شرکت‌های ۲۰۰۶ وجود داشته و بر آمده از نظام عرفی و رویه قضایی پویای این کشور در جهت پاسخ به نیاز سهامداران اقلیت است و بسیاری از ویژگی‌های آن در قانون شرکت‌های ۲۰۰۶ هنوز به قوت خویش باقی است. به همین دلیل با نگاهی کوتاه به روند اصلاح سازوکار دعوی مشتق به مطالعه جایگاه آن در دو دوره زمانی متفاوت در حقوق انگلیس می‌پردازیم:

۴٫۱ دعوی مشتق قبل از تصویب قانون شرکت‌های ۲۰۰۶ انگلستان

قانون شرکت‌های انگلیس در اقامه‌ی دعوی مشتق با مشکلات زیادی روبرو بود. هنگامی‌که به شرکت آسیبی می‌رسید و مدیران نیز شخصاً کسب منفعت

سهامداران کنترل کننده را ملزم می‌سازد تا کاملاً و منصفانه همه اطلاعات لازم در طرح دعوی سهامدار اقلیت را فراهم آورند.

و ناآرامی و ناهماهنگی در جامعه شده و نظم جامعه را برهم می‌زند.

نظریه‌ی حقوق شرکت‌ها^۱ در پی حمایت از حقوق اقلیت سهامداران برآمد و از این رهگذر راهکارهای مفیدی را ارائه داد، که از آن جمله می‌توان به رأی-گیری جمعی، جبران خسارت، حق مخالفت، شکایت، انحلال، حق بررسی اسناد شرکت، لغو قرارداد، لغو تصمیمات مجمع عمومی و دیگر راههای جبران خسارت اشاره نمود.

سارا بردلی (Bradley, 2013: 48) قاضی دادگاه منطقه کوئین ایسلند استرالیا به این مسائل اشاره نموده و بیان می‌دارد که حق رأی سهامداران در مجمع عمومی اعمال می‌شود. مجمع عمومی به عنوان یک نهاد عالی در شرکتها می‌باشد و تصمیم مجمع عمومی برای همه اعضای شرکت الزام‌آور است. رأی‌گیری تنها وسیله‌ی ممکن می‌باشد که سهامداران به یاری آن در انتخاب مدیریت شرکت نقش اساسی ایفا می‌نمایند. عدم حضور واقعی اقلیت سهامداران در اداره شرکت منجر به سوء-استفاده از حق، توسط اکثریت و مدیران می‌شود.

حق دیگری که می‌توان به آن اشاره نمود، حق دسترسی به اطلاعات است. اکثریت سهامداران که ممکن است عضو هیأت مدیره نیز باشند با در دست داشتن اطلاعات در امور شرکت به راحتی می‌توانند از بی‌دانشی خواهان‌های سهامدار استفاده نموده و دعوا را به نفع خود خاتمه دهند. چرا که سهامدار معمولاً به اطلاعات دسترسی ندارد و عدم رویه‌ی افشای گسترده^۲ نیز اغلب اقامه‌ی دعوی مشتق را مشکل می‌سازد.

در ایالات متحده آمریکا نیز سهامداران به اساسنامه‌ها و گزارش‌های شرکت دسترسی ندارند و محدود به حق درخواست سؤالاتی در مجمع

^۱ corporate law theory

^۲ تعهد افشاء به طور غیرمستقیم به سهامداران اقلیت در بازنگری کلی عملکرد شرکت کمک می‌کند. به علاوه این اصل دقیقاً به وظیفه وفاداری و احتیاط مرتبط می‌باشد. مدیران و

نسبت به اقلیت صورت گیرد، آیا می‌توان گفت که سهامداران اقلیت می‌توانند از طرف شرکت اقامه‌ی دعوا کرده تا حقوق شرکت را علاوه بر حقوق خویش به اجرا درآورند؟ اگر نسبت به دارایی شرکت اختلاسی صورت گیرد یا رفتار ناصحیحی توسط مدیر شرکت به عمل آید و شرکت از اقامه‌ی دعوا علیه مدیر توسط اکثریت سهامداران منع شود تکلیف چیست؟ آیا باید همچنان بر این قاعده اصرار نمود؟

در این جا است که به استثنائات این قاعده و تلاش دادگاه‌ها در حل نواقص موجود پی می‌بریم. استثنائاتی که سبب می‌شود شرایط و اوضاع و احوال اقامه‌ی این دعوا آسان‌تر شده و راه برای طرح دعوا توسط سهامداران به ویژه سهامداران اقلیت باز شود. هر چند تلاش‌های زیادی در این زمینه صورت گرفته اما به نظر می‌رسد قاعده فاس هارباتل و پیش‌شرط‌های آن اوضاع اقامه‌ی دعوای مشتق را کمی مشکل نموده است. سؤال این است که چگونه می‌توان کنترل خطاکار را نشان داد؟ اگر فعلی در زمره‌ی تقلب نباشد اما حقوق گروهی از سهامداران و شرکت را تضییع نماید در این هنگام چه باید کرد؟ قاعده فاس هارباتل پاسخگوی این سوالات نیست.

قوانین موجود در این باب (قبل از تصویب قانون شرکت‌های ۲۰۰۶) جوابگوی همه‌ی نیازهای مربوط به این مسأله نبودند. ابهامات و پیچیدگی موضوعات مرتبط با این دعوای و عدم وجود مستندات قانونی مربوط به این دعوای، دادگاه‌ها را بر این داشت تا با آراء خویش رویه‌ها و راه‌حل‌های متفاوتی را ارائه دهند و شاید این دلیلی بر این مدعا باشد که اصلاحات زیادی در شرایط اقامه‌ی این دعوا و کثرت استثنائات قاعده فاس هارباتل صورت گیرد.

می‌نمودند تنها در این زمان بود که شرکت حق طرح دعوا علیه متخلفان را داشت. تخلفات صورت‌گرفته علیه شرکت زمانی در زمره‌ی عوامل طرح این دعوا بود که متضمن تقلب بود و همچنین مدیران نیز می‌باید در نقض وظیفه خود کنترل عملی و قانونی مجمع عمومی شرکت را از طریق دارا بودن سهام شرکت در دست می‌داشتند. پس می‌توان گفت هنگامی که مدیران خطاکار کنترل مجمع عمومی را در دست نداشته یا تخلفات موجود از نوع اهمال و یا مسامحه بود در این موارد دعوای مشتق قابل اقامه نبود.

تا قبل از تصویب قانون شرکت‌های ۲۰۰۶، این حق و وظیفه‌ی شرکت بود که علیه مدیران متخلف اقامه‌ی دعوا کند. در این زمان قاعده‌ای به نام فاس هارباتل^۱ بر این دعوای حاکم بود. قاعده‌ی خواهان اصلی^۲ و قاعده‌ی ثانوی آن که به قاعده‌ی کنترل خطا کار^۳ معروف است از قواعد مهم فاس هارباتل بودند (Kershaw, 2013: 3).

مطابق قاعده خواهان اصلی همانگونه که شرکت تحت نام خود، و مستقل از شرکا به فعالیت تجاری می‌پردازد، آنگاه که لطمه‌ای به منافعش وارد شود خودش باید دعوایی تحت نام خویش مطرح نماید. بدیهی است که دخالت شرکا در اقامه دعوا برای شرکت نقض این قاعده خواهد بود و چنین امری را باید در چارچوب استثنا بر قاعده خواهان اصلی تحلیل کرد (Issaei Tafreshi and et. al, 2015, 105).

قاعده‌ی فاس هارباتل بیان می‌کند که اگر تخلفی نسبت به شرکتی صورت گیرد به نفع شرکت است تا اقامه‌ی دعوا نماید. اما سؤالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که در جایی که رفتاری متقابلانه

۱. فریب داده‌اند و به طرز به خصوصی، خواندگان زمین‌های متعلق به آنها را به شرکت با قیمت گزاف فروخته‌اند.

۲. proper plaintiff rule

۳. برای اقامه دعوا علیه مدیران، مدیران باید در نقض وظیفه خود کنترل عملی و قانونی مجمع عمومی شرکت را از طریق دارا بودن سهام شرکت در دست می‌داشتند.

۱. در پرونده Foss v Harbottle شاکیان فاس و تورتون از سهامداران شرکت The victoria park company بودند که از زمین خریداری شده به عنوان پارک بازی استفاده می‌کردند و خواندگان مدیران و سهامداران شرکت دیگر بودند. شاکیان اظهار نمودند که خواندگان، شرکت را به شیوه‌های مختلف

۴٫۲ دعوای مشتق بعد از تصویب قانون شرکتهای ۲۰۰۶ انگلستان

کمیسیون حقوقی پارلمان انگلستان پس از مطالعه-ی تطبیقی سایر نظام‌های حقوقی در سال ۱۹۹۷ در گزارش خود، تحت عنوان "غرامات سهامداران"^۱ لزوم شناسایی قانونی حق اقامه‌ی دعوای مشتق برای شرکا را پیشنهاد نمود (Boyle, 2004: 50).

به عقیده‌ی این کمیسیون، اعضای شرکت باید قادر باشند، در هر حال دعوای متعلق به شرکت را علیه مدیران یا هر شخص دیگری در صورت امتناع مدیران از طرح دعوای مستقیم، اقامه کنند و ادامه دهند. برای مقابله با مشکلات موجود در رابطه با قوانین موجود قبل از تصویب قانون شرکتهای ۲۰۰۶، دادگاهها بر این نظر شدند که استثنائات قاعده فاس هارباتل گسترده‌تر شده و بتوانند شرایط اقامه‌ی دعوای شرکا را برای سهامداران اقلیت سهل‌تر نمایند. با این وجود، این امر به دلیل پیشگیری از کثرت دعاوی، محتاطانه پیش رفت. دعوای مشتق در قانون شرکتهای ۲۰۰۶ انگلیس در فصل اول از بخش ۱۱ در مواد ۲۶۰ به بعد آن آمده است. مطابق این قانون:

۱- این دعوای توسط شرکت اقامه می‌شود.^۲

۲- مینا و منشاء دعوای مربوط به شرکت بوده و مستقیماً نسبت به شرکت تخلفی صورت می‌گیرد.

۳- این جبران خسارت از طرف و به نام شرکت پیگیری می‌شود.

دلایل اقامه‌ی دعوای مشتق نیز در مقررات جدید، توسعه یافته و منشأ و جهت دعوای از نظر فعل و یا ترک فعل، شامل نقض وظیفه امانی، تقصیر و

مسامحه توسط مدیر شرکت، می‌باشد (Reisberg, 2009: 10).

در این خصوص سؤال این است که آیا فعل ادعا شده باید تقلب نسبت به اقلیت باشد یا خیر؟ به نظر می‌رسد خواهان ملزم نیست ثابت کند که فعل ادعا شده، تقلب نسبت به اقلیت است.

در بند ۳ ماده ۲۶۰ قانون شرکتهای ۲۰۰۶ انگلستان واژه مسامحه^۳ به صورت مطلق بیان شده و مؤید این مطلب است که در صورت مسامحه مدیران در انجام وظایف، حتی اگر از این عمل سودی عایدشان نشده باشد، منجر به اقامه دعوای علیه آنها خواهد شد. در حالیکه قبل از تصویب قانون شرکتهای ۲۰۰۶ رویه قضایی انگلیس مسامحه‌ای را قابل تعقیب می‌دانست که به موجب آن منفعتی عاید مدیران شود.

برخی نویسندگان انگلیسی نیز بر این نظرند که پیش نیازهای موجود در قاعده ی فاس هارباتل و دیگر موارد مستقیماً اعمال نخواهند شد و خواهان ملزم به اثبات کنترل خطا کار نمی‌باشد. به علاوه دعوای مشتق قانونی به طور مؤثری قاعده فاس و هارباتل را ابطال نموده است. در پرونده Iesini & Ors v Westrip Holdings Ltd & Ors^۴، نیز قاضی لویسون اعلام نمود که قانون جدید دعوای مشتق را اصلاح کرده است (Keay, 2008: 470).

بخش ۱۱ قانون شرکتهای ۲۰۰۶ حاوی بیان سازوکار جدید دعوای مشتق بوده و مهمتر از همه آنکه حذف شرط کنترل خطا کار و پیش شرط تدلیس نسبت به اقلیت را در اقامه‌ی دعوای مشتق ارائه داده است.

سؤالی که مطرح می‌شود این است که آیا ارتباط بخش ۱۱ قانون شرکتهای ۲۰۰۶ با قواعد سابق کامن

^۳ pure negligence

^۴ Iesini & Ors v Westrip Holdings Ltd & Ors [2009] EWHC 2526 (Ch)

^۱ law commission's report, shareholder Remedies 1997, No 246

^۲ شخصی که اقامه‌ی دعوای می‌کند باید در زمان اقامه‌ی دعوای عضو شرکت باشد و لازم نیست که در زمان ایجاد مبدا و منشأ دعوای عضو شرکت بوده باشد.

سهامداران، علاوه بر بخش ۱۱ قانون شرکتهای ۲۰۰۶، قواعد سابق نیز باید مورد توجه قرار گیرد. با این وجود هر چند که اصلاحات موجود در قانون جدید، اقامه دعوی مشتق را منصفتر، مدرنتر و قابل دسترس‌تر نموده اما قواعد پیشین نیز به قوت خویش باقی است و نمی‌توان قائل به حذف آنها در قانون‌گذاری جدید بود. چرا که ارتباط بخش ۱۱ قانون شرکتهای ۲۰۰۶ و کامن‌لا در پی تکمیل یکدیگر بوده است.^۴

کمیسیون حقوقی پیشنهاد نمود که دولت باید اصلاحاتی به شرح ذیل در قوانین اعمال نماید:^۵

الف) دعوی مشتق باید به اتخاذ اقدام علیه مدیران محدود گشته و نباید فرد یا گروه سومی و یا نقض وظایف توسط کارکنان و کارمندان را نیز در برگیرد.

ب) سهامداران باید دعوی مشتق را در موارد نقض مسئولیت‌ها و وظایف مرتبط با امانت‌داری و مراقبت اقامه نمایند و همچنین لازم است به موارد بی‌مبالاتی مدیران که شخصاً نفعی از آن به دست نمی‌آورند نیز تعمیم داده شود. کمیسیون حقوقی معتقد است که مدیر مسامحه‌کار نباید به دلیل عدم تقلب از زیربار مسؤولیت فرار کند.

ج) اقدام به دعوی مشتق باید پس از گذشت ۲۸ روز از ارائهٔ اخطار به شرکت متضرر صورت گیرد و پس از آن فرد خواهان ملزم است که از دادگاه اجازه بگیرد تا بتواند به اقدام خود علیه مدیران متخلف ادامه دهد. این وظیفه این امکان را برای شرکت

لا به طور اساسی قطع شده است؟ در پاسخ به این سؤال چند نظر وجود دارد:

نظر نخست این است که هیچ ارتباطی بین بخش ۱۱ و قواعد دعوی مشتق وجود ندارد. زیرا قواعد کامن‌لا توسط بخش ۱۱ نسخ شده است. با این وجود ایرادهایی بر این نظر وجود دارد. برای مثال دنیل لایتمن (Lightman, 2011: 45) می‌گوید بخش ۱۱ هیچ اثری روی قواعد کامن‌لا در دعوی مشتق چندگانه^۱ نمی‌گذارد. زیرا بخش ۱۱ تنها دعوی مستقیم را شامل می‌شود (Reisberg, 2008: 209).

پس اگر بر نسخ قواعد کامن‌لا نظر دهیم بر دعوی مشتق چندگانه چه قانونی اعمال می‌شود؟ دیدگاهی که توسط قاضی بریج در پرونده Universal Project Management Services Ltd v Fort Gilkicker Ltd & Ors مطرح شده مؤید این مطلب است.^۲

نظر دوم این است که قانونگذار جدید، قاعده فاس‌هارباتل را تغییر نداده و در حقیقت قانونگذار هرگز تمایلی به تغییر ندارد. چرا که دادگاه‌ها از مداخله در امر داخلی مدیریت شرکت بیزارند. در اثبات این نظر به گزارش آخر کمیسیون حقوقی پارلمان انگلیس اشاره می‌شود که بیان نموده: شیوه‌ی اساسی برای اقامه‌ی دعوی مشتق یک شیوه‌ی منطقی بوده و سهامدار فردی باید تنها در شرایط استثنایی قادر به اقامه‌ی دعوا باشد. بخش ۱۱ قانون شرکتهای ۲۰۰۶ اغلب اصلاحات کمیسیون حقوقی را درج نموده و اصلاحاتی بنیادی در قواعد فوق‌الذکر ایجاد نکرده است.^۳

نظر سوم این است که علیرغم کثرت شرایطی که دعوی مشتق می‌تواند در آن شرایط اقامه شود، برای جلوگیری از ازدیاد دعوی مبهم و کنترل دعوی

³ . Explanatory Notes to the Companies Act 2006 (491)

⁴ . Explanatory Notes to the Companies Act 2006 (491)

⁵ . Law Commission Report, Shareholder Remedies, 1997, No 246, pp. 638- 641

^۱ . دعوا توسط سهامدار شرکت مادر از طرف شرکت وابسته (تابعه) یک دعوی مشتق دوگانه نامیده می‌شود و اگر از طرف شرکت تابعه دو سطحی باشد آن دعوی مشتق سه‌گانه نامیده می‌شود و آسانتر است تا به جای همه‌ی این دعوی عنوان دعوی مشتق چندگانه را به کار ببریم.

^۲ . [2013] EWHC 348 (Ch) (26 February 2013)

۴- خواهان باید در زمان خطای ادعا شده، سهامی را مالک باشد (Griggs, 2002: 64).

۵ در حقوق برخی از کشورهای رومی ژرمن

بعضی کشورهای رومی ژرمنی با مفهوم دعوی مشتق آشنا نیستند مانند اوکراین. یکی از حقوقدانان اوکراینی (Vinnik, 2000: 39) بیان می‌دارد که «دعوی مشتق، روشی ضروری برای حمایت از حقوقی است که متعلق به سهامداران مؤسسات تجاری می‌باشد». مشابه این قضیه در آلمان نیز مشاهده می‌شود که در شرکت با مسؤلیت محدود هیچ پایه و اساس قانونی برای دعوی مشتق وجود ندارد.

در اوکراین دعوی مشتق اصلاً شناسایی نشده و در آلمان نیز که مورد شناسایی قرار گرفته اعمال آن دشوار و شاید بتوان گفت بی‌فایده است. در آلمان و اوکراین حمایت از منافع اقلیت دشوار بوده چون قاعده اکثریت، خیلی قوی و باثبات است. در این کشورها اساسنامه شرکت‌ها که توسط اکثریت تعریف شده است، حقوق اقلیت سهامداران را تفسیر می‌کند و بیشتر حقوقی که در قانون بر ای اقلیت سهامداران تدوین یافته توسط اساسنامه‌ها یا محدود می‌شود یا حذف شده است. در کشورهای رومی ژرمنی در جهت حمایت از سهامداران، مشکلاتی وجود دارد که به نفع اقلیت حل‌شدنی نیست از جمله این مشکلات می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

متضرر فراهم می‌آورد تا در صورت غیرضروری- دانستن دعوی مشتق پاسخ مناسبی فراهم آورد.^۱

د) دادگاه‌ها باید با بررسی اوضاع و احوال شرایط اقامه دعوی مشتق اجازه طرح آن را بدهند. این امر ضرورت اثبات پیش شرط‌های اقامه دعوی مشتق همچون کنترل خطاکار و تدلیس نسبت به اقلیت را مرتفع می‌سازد و تا حدودی تأیید قضایی (دادگاه) شرط است. اما از طرف دیگر اختیار دادگاه‌ها و نقش آن‌ها را به طرز عجیبی در این امر افزایش داده که این خود تعدد سلايق را به همراه دارد.^۲

در کشورهای کامن‌لا تضادهایی در جهت حمایت از سهامداران اقلیت مشهود است. پیشتر بیان نمودیم که قاعده فاس هارباتل بر شرکتهای انگلیسی حاکم است. درحالی که در ایالات متحده، قاعده هاوز و سیتی اوکلند^۳ مورد توجه قرار گرفته است. این دو قاعده تضاد شیوهی قضاوتی را در مورد دعوی مشتق اقامه شده توسط سهامداران ارائه می‌کند. درحالی که قاعده انگلیسی منکر دعوا توسط سهامدار اقلیت می‌باشد مگر طبق شرایطی استثنایی، قاعده آمریکایی شروط شکلی را برای اقامه دعوی سهامدار ایجاد می‌کند. این الزامات عبارتند از:

۱- قبل از اقامه این دعوا، سهامدار شاکی ملزم است از همه‌ی سهامدارانی که قدرت حل‌وفصل دعوا را دارند درخواست کمک کند.

۲- همچنین سهامداران شاکی ملزم هستند از مدیران برای حل مشکل تقاضا نمایند و اگر مطالبه بیهوده فرض شود، این ضرورت نیز رفع خواهد شد.

۳- خواهان ملزم به جمع‌آوری موشکافانه حقایق مربوط به این دعوی می‌باشد.

مدیر طبق بخش ۱۷۲ این قانون به وظیفه ارتقای موفقیت شرکت عمل کرد نمی‌باید در پی ادامه این دعوا بود. به منظور تعیین اینکه دعوی به نفع شرکت است یا خیر، دادگاه‌ها از تحلیل هزینه بر درآمد (هزینه-منفعت) در ارزیابی خویش بهره می‌جویند.

^۳ . Hawes v city of Oakland, 104 U.S. 450 (1881)

^۱ . قانون شرکت‌های ۲۰۰۶ صرف نظر از لزوم اخطار ۲۸ روز قبل از اتخاذ هرگونه اقدام، تمامی دیگر پیشنهادها می‌گردد.

^۲ . در تأیید قضایی مهمترین معیاری که مورد توجه قرار می‌گیرد، نفع شرکت است. قانون شرکت‌های ۲۰۰۶ به منفعت شرکت اشاره می‌کند و آن را بهترین ارتباط می‌نامد. یعنی اگر

مدیری محصولات یک شرکت را به زیر قیمت به شرکت دیگر که توسط اکثریت شرکت اول کنترل می‌شود می‌فروشد باز هم هیچ‌گونه حقوق قانونی در نقض این موقعیت وجود ندارد (Igor, 2012: 117-118). در کشورهای رومی ژرمن به طور کلی فردی می‌تواند اقامه دعوا نماید که حقوق او نقض شود. علاوه بر این در کشورهای رومی ژرمنی همچون آلمان، ایتالیا، سوئد، اسپانیا، کره جنوبی، چین، فرانسه و سوئیس سهامداران باید حداقل سهام را برای اقامه دعوی مشتق دارا باشند (Gelster, 2012: 859).

در این راستا می‌توان به این مطلب اشاره کرد که در برخی از کشورهای رومی ژرمن مجمع سهامداران ارگان عالی شرکت بوده و تصمیم آن برای مدیر امری ضروری می‌باشد. در این صورت اگر اکثریت سهامداران در رأس قدرت باشند نمی‌توان از حقوق اقلیت حمایت کرد.

همچنین حوزه اقتدار دادگاه‌ها و قضات در کشورهای رومی ژرمن متفاوت است. در بعضی از کشورهای رومی ژرمن (همچون اوکراین) دادگاه اختیار اصلاح اسناد اساسی شرکت (اسنادی که منافع اقلیت را مورد توجه قرار داده) ندارد. بنابراین نظام رومی ژرمن در تلاش برای حل این مشکلات برآمده تا راهکارهایی ارائه نماید که البته در حال حاضر نمی‌تواند به نفع اقلیت باشد. به همین دلیل نظام رومی ژرمن نیاز به راهکارهایی دارد تا نواقص را جبران نماید.

همچنین می‌توان به کشورهایی همچون ایتالیا و ژاپن اشاره کرد که به تدریج اصلاحاتی در قوانین آنها صورت گرفته است. قانونگذاری درباره شرکت‌های ایتالیایی در سال ۲۰۰۴ و پیش‌تر در سال ۱۹۹۸ مورد تجدیدنظر و بازنگری قرار گرفت که انعطاف‌پذیری بیشتری را به قوانین شرکتها می‌افزود. ژاپن نیز در سال ۱۹۹۲ شروع به تغییر قوانین شرکت‌های خویش نمود. این تغییرات در قوانین شرکتها باعث طرح سؤالاتی در زمینه دعوی مشتق می‌شود. ابتدا اینکه آیا دعوی مشتق تنها راه حمایت از سهامداران اقلیت است؟ در پاسخ می‌توان گفت که سهامداران

۱- ممکن است اکثریت، سود قابل تقسیم را نپرداخته و در عوض، حقوق مدیران را افزایش دهند و اقلیت را از منصب مدیریت خارج کنند. برای مثال اگر سه مدیر وجود دارد که یکی ۵۰ درصد سهام دارد در مجمع تصمیمی می‌گیرد مبنی بر اینکه او تنها مدیر باقی بماند و این سود نه به عنوان سود قابل تقسیم بلکه به عنوان اضافه پرداخت علاوه بر حقوقش به او پرداخت شود. در این مورد اقلیت حق اقامه دعوا ندارند؛ چرا که حقوق آنها به عنوان سهامدار نقض نشده به علاوه آنها همه حقوق و تعهدات را به عنوان سهامدار حفظ می‌کنند.

۲- اکثریت سهامداران، اقوام یا اشخاص قابل اعتماد را به عنوان مشاور با حقوق بالا استخدام می‌کنند. این افراد قانوناً وظیفه‌ای جز اینکه مقداری پول را به مدیر به عنوان حق حساب برگردانند، ندارند. به این صورت که مدیر، مشاور حقوقی استخدام می‌کند و در قراردادی قید می‌کند که ۱۰۰۰۰ دلار در هر ماه به او بپردازد. مشروط بر اینکه مشاور ۹۰۰۰ دلار آن را باید به مدیر برگرداند. پس مدیر علاوه بر حقوق خود، ۹۰۰۰ دلار اضافی نیز دریافت می‌کند. دوباره این اقلیت هستند که بی‌پناه‌تر از پیش مانده و قادر به هیچ اقدامی نیستند.

۳- اکثریت از حق اخراج اقلیت استفاده کرده که در برخی از موارد منجر به اخراج اقلیت از شرکت می‌شود.

۴- به خاطر قاعده‌ی اکثریت، اقلیت در انتخاب هیأت مدیره یا هیأت نظارت، شرکت نمی‌کنند و نقشی ایفا نمی‌کنند.

۵- اگر اکثریت مدیران به نفع شرکت عمل نکنند، اقلیت حق اقامه‌ی دعوا علیه آنها را ندارند. چون که اقلیت زمانی حق طرح دعوا را دارند که حقوقشان به عنوان سهامدار نقض شود و نه حقوق شرکت.

۶- در يك شرکت اکثریت سهامداران به همراه مدیریت، دارایی‌های با ارزش آن را زیر قیمت به شرکت دیگر می‌فروشند که ممکن است شرکت دوم توسط اکثریت شرکت اول اداره شود. یا هنگامی که

مدنی ایتالیا به سهامدارانی که مالک بیش از ۵ درصد سهام شرکت هستند اجازه می‌دهد که در صورت بی‌نظمی و بی‌قاعدگی در اداره شرکت توسط مدیران اقامه دعوا نمایند. جای تعجب است که با وجود مقررات مربوط به حمایت از سهامداران زیان‌دیده، سهامداران در کل از اقامه دعوی علیه هیأت مدیره ناتوان هستند. به عبارت دیگر، اصلاحات سال ۱۹۹۸ در مورد سازوکار دعوی مشتق، هرگز مورد استفاده قرار نگرفته است. علت عملکرد ضعیف سهامداران در اقامه دعوی مشتق الزام به مالکیت ۵ درصد سهام شرکت است؛ در حالی که یکی از حقوقدانان ایتالیایی این شکست را به دو مورد نسبت می‌دهد: عدم انگیزه‌های اقتصادی و نقایص موجود در آیین دادرسی مدنی (Mollett, 2009: 654).

در ژاپن نیز همچون ایتالیا به دلیل نامساعد بودن شرایط اقامه دعوی مشتق تا قبل از سال ۱۹۹۳ تعداد دعوی مشتق در این کشور انگشت شمار بودند و از سال ۱۹۹۳ با تغییراتی در قوانین شرکتی ژاپنی، اقامه دعوی مشتق نیز رو به فزونی نهاد. شاید دلیل این امر را بتوان به کاهش هزینه‌های طرح دعوی مشتق نسبت داد. وست بر این نظر است که علیرغم افزایش طرح دعوی مشتق، میزان موفقیت دعوی مشتق در ژاپن همچون ایالات متحده آمریکا ناچیز می‌باشد. حقوق ژاپن در اقامه دعوی مشتق، ایالات متحده آمریکا را الگوی خویش قرار داده است (West, 2000: 7).

در برخی کشورهای رومی‌ژرمن شرط دارابودن حداقل سهام برای اقامه دعوی مشتق از بدیهیات امر است. برای مثال قانونگذاری آلمان علاوه بر پیش شرطهای لازم دیگر برای اقامه دعوی مشتق بر ضرورت دارا بودن حداقل ۱ درصد از کل سهام یا

از حمایت‌های متنوعی علاوه بر دعوی مشتق برخوردارند. امری که ممکن است استفاده از دعوی مشتق را در این کشورها محدود کند. خواهان در ابتدا برآوردی از هزینه و منفعت می‌نماید و هنگامی که آن را مناسب یافت اقدام به گزینه انتخابی خویش می‌نماید. به عنوان مثال می‌تواند از حق خروج از شرکت استفاده کند. یا اینکه با گردآوری دسته‌ای از سهام، کنترل شرکت را در دست گیرد. به نظر می‌رسد که بسیاری از کشورهای اروپایی دعوی مشتق را برای حمایت از سهامداران زیان‌دیده مطرح کرده‌اند. هرچند استفاده از این مقررات متفاوت است و کشورها استفاده کمی از آن‌ها نموده‌اند. برای مثال نمونه‌های اصلاح شده‌ی قانون شرکتهای ایتالیایی در ۱۹۹۸ و ۲۰۰۴ مشوق خوبی برای طرح دعوی مشتق نمی‌باشند.^۱

در کشورهایی همچون ایتالیا ممنوعیت‌های زیادی برای اقامه دعوی مشتق وجود دارد و سهامداران از اقامه دعوی مشتق علیه مدیران به طور مؤثری ناتوان مانده‌اند. به عنوان مثال ماده ۲۳۹۳ قانون مدنی ایتالیا بیانگر سازوکار دعوی مشتق است: مطابق این ماده اقامه دعوی مشتق در صورتی ممکن است که خواهان یا خواهان‌ها جمعاً مالک ۲/۵ درصد سهام پرداخت نشده شرکت ثبت شده و ۲۰ درصد سهام پرداخت نشده شرکت ثبت نشده باشند. همچنین سهامداران می‌توانند از ضمانت اجرایی دیگری نیز جهت تأثیرگذاری بر تصمیمات هیأت مدیره استفاده کنند. ماده ۲۳۷۷ قانون مدنی ایتالیا به سهامداران شرکت اجازه اقامه دعوا علیه تصمیمات مدیران که ناقض قانون و آیین نامه‌های داخلی شرکت است می‌دهد. همچنین ماده ۲۳۹۵ قانون مدنی ایتالیا به سهامداران اجازه می‌دهد که تقاضای جبران خسارت ناشی از مسامحه و غفلت مدیران را بنمایند. سرانجام ماده ۲۴۰۹ قانون

۱- سهامداران می‌توانند در صورت عدم رضایت از اداره امور شرکت از حق خروج از شرکت استفاده نموده و سهام خویش را بفروشند. با وجود اختیارات محدود شده، خروج، اغلب آسان‌ترین و ارزانه‌ترین راه‌حل بوده، البته باید توجه داشت که این حق خروج مستقیماً راه جبران مستقیم ضرر و زیان نیست

۱- سهامداران می‌توانند در صورت عدم رضایت از اداره امور شرکت از حق خروج از شرکت استفاده نموده و سهام خویش را بفروشند. با وجود اختیارات محدود شده، خروج، اغلب آسان‌ترین و ارزانه‌ترین راه‌حل بوده، البته باید توجه داشت که این حق خروج مستقیماً راه جبران مستقیم ضرر و زیان نیست

وظایف هیأت نظارت صورت می‌گیرد در صلاحیت هیأت مدیره است. برخلاف ایالات متحده آمریکا، آلمان به مجمع سهامداران اجازه انتخاب مستقیم هیأت مدیره را نداده است. در عوض هیأت نظارت که توسط سهامداران انتخاب می‌شود بر انتخاب اعضای هیأت مدیره رأی می‌دهد. در نتیجه سهامداران از طریق هیأت مذکور به طور غیرمستقیم بر اعمال مدیران، نظارت دارند. بر این اساس نظام کامن‌لا حمایت بیشتری از سهامدارانش می‌کند؛ چرا که در نظام کامن‌لا شرکتهای تجاری تنها با هیأت مدیره سر و کار دارند و در آن هیأت نظارت نمی‌باشد. سهامداران نیز دارای اختیارات وسیعی در نظارت بر اعمال مدیران می‌باشند.

۶ در حقوق ایران

تأسیس شرکت های سهامی در ایران به قبل از سال ۱۳۰۳ برمی‌گردد. اولین قانون تجارت ایران که در حقوق موضوعه وارد شد مربوط به سال های ۱۳۰۳-۱۳۰۴ هجری شمسی است. پس از آن تغییرات چندی در قانون مذکور صورت گرفت که قانون تجارت ۱۳۱۱ از آن نوع است. در این قوانین نهادی تحت عنوان دعوای مشتق پیش بینی نشده است. با وجود این برخی از نویسندگان متقدم حقوق تجارت به امکان طرح چنین دعوایی از سوی شرکا و سهامداران شرکت بر اساس قانون تجارت ۱۳۱۱ نظر داده‌اند (Ghorbani, 2007, 231). پیشتر نیز متذکر شدیم که دعوای مشتق دعوایی است که باید توسط نمایندگان حقوقی شرکت مطرح شود. ولی نظر به اینکه ممکن است مدیران شرکت، مجمع عمومی را برای بررسی تخلف صورت گرفته تشکیل ندهند و یا برخلاف مقررات تشکیل بدهند ناچار باید به شرکا حق اقامه دعوا از طرف شرکت داده شود. در دعوای مطروحه از طرف سهامداران علیه مدیران، اثبات تقصیر بر عهده کسانی است که اقامه دعوی می‌نمایند و چنانچه خسارات وارده به شرکت اثبات شود با وجود آنکه دعوی از طرف بعضی از صاحبان

سهامی معادل ۱۰۰۰۰۰ یورو تأکید دارد (Zhang, 2011: 188).

در ایتالیا نیز خواهان باید سهامدار اصلی شرکت باشد (۲/۵ درصد سهام در شرکت دولتی و ۲۰ درصد در شرکت خصوصی). در ژاپن چنین الزامی به دارا بودن درصدی از سهام وجود ندارد. لیکن سهامداران باید حداقل سهامشان را ۶ ماه قبل از اقامه دعوا تحصیل نموده باشند. در فرانسه و سوئیس نیز دعوای مشتق اقامه می‌شود اما نه با الزام درصدی از سهام. برخی از کشورهای اروپایی نیاز به حداقل ۵ درصد و حتی تا ۱۰ درصد از کل سهام را شرط ضروری اقامه دعوای مشتق قرار داده‌اند. در کره جنوبی و تایوان پیش شرط لازم برای اقامه دعوا از ۵ درصد به ۱ درصد و ۳ درصد کاهش یافت که به نوبه‌ی خویش در افزایش دعوای نقشی بسزا ایفا می‌کند (Ibid).

می‌توان گفت شرکتهای تجاری که به امر تجارت اشتغال دارند، مشمول دعوای مشتق قرار می‌گیرند. اما آیا اتحادیه‌های تجاری یا سازمان‌های غیر تجاری نیز مشمول این دعوا قرار می‌گیرند؟ دعوای مشتق علیه نهادهای دیگر به جز شرکتهای تجاری بسیار نادر است. آیین دادرسی مدنی اسکاتلند قواعدی را در مورد دعوای مشتق در بخش ۱۹ قاعده ۱۹،۹ بیان می‌دارد. این قاعده دعوای مشتق را در برابر نهادهای ثبت شده که به نوعی شرکت مدنی خوانده می‌شوند یا در برابر سندیکاهای حمایت می‌کند. همچنین می‌توان به قاعده ۲۳،۱ آیین دادرسی مدنی آلباما که بیان می‌دارد یک شرکت غیرتجاری نیز می‌تواند دعوای مشتق اقامه نماید، اشاره نمود (Sheikh, 2008: 1054).

در برخی کشورهای رومی‌ژرمن مانند فرانسه شرکتهای تجاری با نظام مدیریتی دو بعدی که شامل هیأت مدیره و هیأت نظارت است اداره می‌شوند. این امر سبب ایجاد دودستگی و تضاد منافع در داخل شرکت می‌شود که به نفع سهامداران اقلیت نمی‌باشد. در آلمان تصمیم به طرح دعوا علیه تخلفات مدیران بر عهده هیأت نظارت است و طرح دعوا برای جبران خسارت برای خساراتی که از نقض

تنها به شرکت سهامی اختصاص دارد و سهامداران اقلیت در این شرکت می‌توانند علیه مدیران متخلف از طرف شرکت اقامه دعوا نمایند.

طبق ماده ۲۳۵ لایحه جدید قانون تجارت شرایط اقامه‌ی دعوی مشتق توسعه یافته است. این ماده اشعار می‌دارد: «شخص یا اشخاصی که حداقل یک دهم مجموع سرمایه شرکت به آنها تعلق دارد می‌توانند در صورت تقصیر مدیر یا مدیران به نام شرکت و به هزینه خود علیه اشخاص مذکور اقامه دعوی و جبران خسارات وارد شده به شرکت را از آنها مطالبه کنند. چنانچه از تقصیر اشخاص ثالث نیز زیانی به شرکت برسد همین حکم مجری است. در صورت محکومیت مدیر و مدیران، مدیرعامل، بازرس یا بازرسان و یا اشخاص ثالث به جبران خسارات و پرداخت هزینه دادرسی، حکم به نفع شرکت اجراء و هزینه‌ای که از طرف اقامه کننده دعوی پرداخت شده است، از محل محکوم به به وی مسترد می‌شود. در صورت محکومیت اقامه کننده دعوی هزینه‌ها و خسارات بر عهده او است».

شرایط دعوی مشتق طبق این ماده به شرح ذیل است:

- ۱- این ماده تنها به شرکت سهامی اختصاص ندارد و شامل هر شرکت سرمایه‌ای می‌باشد.^۲
- ۲- دعوی مشتق علاوه بر هیأت مدیره و مدیرعامل علیه بازرس یا بازرسان و یا اشخاص ثالث اقامه می‌شود.

در ماده ۲۷۶ لایحه سال ۱۳۴۷ در خصوص اینکه مدیر یا بازرس شامل مدیر و بازرس پیشین نیز خواهد شد اشاره‌ای نشده است. اما از ظاهر ماده

۲- در شرکتهای سهامی که جزو شرکتهای سرمایه محسوب می‌شوند، شخصیت شرکا نقش زیادی ندارد و بیشتر، سرمایه و میزان آن مورد توجه می‌باشد. این امر سبب می‌گردد که آزادی نقل و انتقال سهام به عنوان یک اصل، در این شرکتهای پذیرفته شود. بی‌تردید این مسأله موجب ترغیب و تشویق سرمایه‌گذاری در آنها می‌گردد. زیرا صاحب سهم هر زمان که مایل باشد می‌تواند سهام خود را به غیر انتقال داده و از شرکت خارج شود.

سهام طرح شده باشد، مدیران به پرداخت خسارت وارده به شرکت محکوم خواهند شد. براین اساس با تصویب لایحه اصلاحی قسمتی از قانون تجارت در سال ۱۳۴۷ نهاد مورد بحث وارد حقوق موضوعه ایران شد و مواد ۲۷۶ و ۲۷۷ لایحه، احکام و شرایط این دعوا را پیش‌بینی کرد. ماده ۲۷۷ به قاعده مسؤولیت اشاره نموده و این دعوا را دعوی مسؤولیت علیه مدیران خوانده است. چون دعوی مستقیم سهامداران و دعوی اشخاص ثالث علیه مدیران را نیز شامل می‌شود. یکی از نویسندگان حقوق تجارت به دعوی مستقیم و غیرمستقیم اشاره می‌کند و دعوی موضوع ماده ۲۷۶ لایحه را تحت عنوان دعوی غیر مستقیم مورد بحث قرار می‌دهد (Eskini, 1998, 175).

در لایحه سال ۱۳۴۷ مواد ۲۷۶ و ۲۷۷ به دعوی مشتق پرداخته‌اند. ماده ۲۷۶ لایحه مذکور^۱ شرایط اقامه‌ی دعوی مشتق را مورد حکم قرار داده است. با توجه به ماده‌ی یادشده شرایط اقامه دعوی مشتق را به شرح ذیل می‌توان برشمرد:

- ۱- شرکت باید سهامی باشد.
- ۲- دعوا باید علیه اعضای هیأت مدیره و مدیرعامل شرکت اقامه شود.
- ۳- دعوا باید از سوی دارندگان حداقل یک پنجم سهام شرکت اقامه شود (Issaei Tafreshi, 1999, 42).

در حقوق ایران دعوی مشتق، دعوایی است که از طرف سهامدار، به نام و برای شرکت و به دلیل نقض وظایف مدیریتی علیه مدیر اقامه می‌شود. و باتوجه به تاکید ماده ۲۷۶ لایحه اقامه دعوی مشتق

۱. ماده ۲۷۶ لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت: «شخص یا اشخاصی که مجموع سهام آنها حداقل یک پنجم مجموع سهام شرکت باشد می‌توانند در صورت تخلف یا تقصیر رئیس و اعضاء هیأت مدیره و یا مدیرعامل به نام و از طرف شرکت و به هزینه خود علیه رئیس یا تمام یا بعضی از اعضاء هیأت مدیره و مدیرعامل اقامه دعوا نمایند و جبران کلیه خسارات به شرکت را از آنها مطالبه کنند».

اضافه می‌شود در لایحه جدید قانون تجارت به مسؤولیت کیفری مدیران اشاره شده است در حالی که ماده ۲۷۶ لایحه سال ۱۳۴۷ تنها به دعوی مسؤولیت مدنی اشاره می‌کند که خود ابتکار تازه‌ای از جانب قانونگذار بوده تا دامنه مسؤولیت مدیران را افزایش دهد.

در ماده ۲۳۵ لایحه جدید قانون تجارت نیز همچون ماده ۲۷۶ لایحه قانونی ۱۳۴۷ معیار برای طرح دعوی مشتق حاکمیت سرمایه می‌باشد که از یک پنجم به یک دهم سرمایه شرکت تغییر یافته است و این خود می‌تواند شروع دعوی مشتق را ساده‌تر سازد یعنی مصادیق خواهان این دعوا را بیشتر می‌کند.

ماده ۲۷۶ لایحه سال ۱۳۴۷، ضمن تحمیل هزینه دادرسی، دعوی فوق بر مدعی تنها زمانی آن را قابل جبران می‌داند که حکم به نفع سهامدار مدعی و شرکت صادر شود. این امر ضمن افزایش فشار به سهامداران اقلیت سبب می‌شود که طرح دعوا توسط آنان دشوار گردد و انگیزه سهامداران را از طرح دعوا به خاطر تحمل هزینه‌های گزاف دادرسی به خصوص حق الوکاله پایین آورد (Pasban, 2000, 39). در نتیجه به منظور رفع ایراد بالا و فراهم نمودن امکان دعوی مشتق، تهیه کنندگان لایحه آیین-دادرسی تجاری، که در سال ۱۳۹۰ از سوی دولت به مجلس تقدیم گردید و در ۴ ماده به وضع مقررات قانونی برای نهاد دعوی مشتق پرداخته، خواهان دعوی مشتق را از پرداخت هزینه‌های دادرسی معاف ساخته‌اند. مطابق ماده ۹۳ لایحه یاد شده در دعوی مشتق، خواهان از پرداخت هزینه دادرسی معاف است ولی چنانچه حکم به نفع شرکت صادر گردد، هزینه دادرسی از محل محکوم به وصول خواهد شد.

یاد شده می‌توان اینگونه استنباط نمود که دعوی مشتق صرفاً علیه مدیرانی که در زمان اقامه دعوا، متصدی امر مدیریت شرکت می‌باشند قابل طرح است؛ چرا که ظاهر ماده ۲۷۶ لایحه قانونی متذکر این نکته می‌باشد.

همچنین هدف از تأسیس دعوی مشتق در حقوق ایران جلوگیری از تخلف مدیران متصدی سمت است و نه جبران کلیه زیان‌های وارده به شرکت. اما به نظر می‌رسد پیش‌بینی دعوی مشتق علیه مدیران و بازرسان پیشین از طرفی مفید باشد. چرا که ممکن است این اشخاص با تخلف در زمان مدیریت خویش و کناره‌گیری از سمت خود در دوره‌های بعدی و عدم آگاهی سهامداران از این موضوع، از زیر بار مسؤولیت شانه خالی کرده و یا با جبران خسارت اندک موجبات خسارت‌های هنگفت به سهامداران خرد را فراهم آورند. لیکن این شرط باعث خواهد شد که مدیران و بازرسان پیشین همواره در انتظار این باشند که علیه اقدامات آنها دعوی از سوی سهامداران آتی صورت گیرد که در زمان تصدی خویش در پاسخ به تخلفات صورت گرفته موجبات کاهش انگیزه در تصدی مدیریت خواهد بود.^۱

از دیگر نواقص ماده ۲۷۶ لایحه سال ۱۳۴۷ می‌توان به این مهم اشاره نمود که در این ماده امکان اقامه دعوی مشتق از جانب سهامداران شرکت مادر علیه مدیران شرکت فرعی که اصطلاحاً «دعوی مشتق دو جانبه» نامیده می‌شود، پیش‌بینی نشده است (Ghorbani, 2007, 258). تردیدی نیست که تخلف مدیران شرکت فرعی علاوه بر خسارت به سهامداران این شرکت موجبات تضرر صاحبان سهام شرکت مادر را نیز فراهم می‌آورد که مطلوب است چنین مقرره‌ای در لایحه جدید قانون تجارت پیش‌بینی گردد.

ترتیب با انتخاب مدیران جدید، مدیریت مدیران سابق تمام می‌شود.

۱. اصل بر عدم مسؤولیت مدیران سابق است. به بیان دیگر با صراحت ماده ۱۳۶ لایحه قانونی مذکور، مدیریت مدیران سابق تا زمانی است که مدیران جدید انتخاب نشده‌اند و بدین

۷ نتیجه

دعوی مشتق دعوایی است که توسط سهامداران شرکت علیه مدیران متخلف در جهت استیفای حقوق شرکت اقامه می‌گردد. دعوی مشتق محرك اصلي راستي و درستي اجرائي وظايف مديران است. هدف دعوي مشتق اين است که خسارات وارد آمده نسبت به شرکت توسط مدیران و بازرسان را جبران نماید. دعوي مشتق با نارسايي (نقص) شخصیت حقوقی شرکت و اصل قاعده اکثریت مخالفت کرده و در برابرش ایستادگی می‌نماید.

برای تسهیل اقامه دعوی مشتق و تشویق به اقامه آن باید حداقل ۵ گزینه را در نظر آوریم:

۱- مطلوب است از فهرست الزام‌های دعوی مشتق، دارا بودن حداقل سهام را به عنوان مرحله‌ی آغازین برداشت و الزامات مطلوب دیگر همچون صلاحیت دادگاه را جانشین نمود. هرچند که این مسأله نیز به نوبه خود جای بحث دارد. چراکه برای نیل به این هدف ضرورت دارد که صلاحیت دادگاه‌ها گسترده‌تر شود و اختیارات بیشتری به قضات اعطا گردد. البته اگر به سهامداران اقلیت قدرت و اختیار بیشتری اعطا شود تا بتوانند ارگان‌های تصمیم‌گیرنده را زیر سؤال ببرند. شاید در نگاه اول این راه حل مناسب آید؛ لیکن با بررسی دقیق‌تر می‌توان گفت که قانونگذار نباید یک حق بدون نظارت به سهامداران یا دیگر اشخاص برای شروع دعوی از

طرف شرکت در جهت اجرای حقوق شرکت اعطا کند. خطرات مورد شناسایی چنین شیوه‌ای عبارتند از:

الف - تهدید مسؤولیت برای نقض وظیفه‌ی مراقبت که ممکن است انگیزه مدیران را در خطر کردن در تجارت به علت خسارات وارده به سهامداران و به اقتصاد در کل کاهش دهد.

ب - انگیزه‌ی سوءاستفاده از این حق را افزایش خواهد داد.

۲- سهامداران باید به اطلاعات شرکت برای طرح دعوا دسترسی کافی داشته باشند و در این شرایط انتخاب بازرس ویژه از طرف سهامداران اقلیت از راهکارهای مفید می‌باشد.

۳- برای اینکه سهامداران، امکان اقامه‌ی دعوا علیه خطاکاران احتمالی را داشته باشند روش اجرایی‌ای لازم است که علاوه بر مدیران، سهامداران کنترل‌کننده را نیز در بر گیرد.

۴- لازم است خطر طرح دعوا دقیقاً تعیین گردد تا سهامداران اقلیت از کنار آن بی‌تفاوت نگذرنند.

۵- متحدالشکل کردن مقررات و معیارهای تعیین نوع دعوا در دادگاه‌ها نیز امری ضروری می‌باشد. چرا که در برخی پرونده‌ها مشاهده شده است که دادگاهی دعوی مطرح شده را مشتق اعلام نموده و لیکن دادگاه بالاتر آن را دعوایی مستقیم و شخصی خوانده است؛ که این خود بر پیچیدگی امر می‌افزاید.

فهرست منابع

- Berle, A., Means, Gardiner. (1933). *The Modern Corporation and Private Property*, New York, Harcourt Braced & world.
- Boyle, A. J. (2004). *Minority Shareholders Remedies*, London: Cambridge University Press.
- Bradley, Sarah. (2012). *Nova Scotia Companies Act & Commentary*, Markham, Ontario: Lexisnemis Canada.
- Eskini, R. (1998). *Commercial Law*, Vol. 2, Samt Pub.
- Gelter, Martin. (2012). Why do Shareholder Derivative Suits Remain Rare in Continental Europe? (February 7, 2012). *Brooklyn Journal of International Law*, vol. 37, no. 3, 2012, Fordham Law Legal Studies Research Paper No. 2000814, ECGI - Law Working Paper No. 190/2012, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2000814> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2000814>
- Ghorbani, M. (2007). *Derivative Lawsuit: A Comparative Study of American, British, and Iranian Law*, Law and Politics Research, 9 (22).
- Griggs, Lynden. (2002). *A Statutory Derivative Action: Lessons That May Be Learnt From its Past*, University of Western Sydney Law, 6 (1).
- Hollington Q.C, Robin. (2004). *Hollington on Shareholders' Rights*, Fourth Edition, Sweet and Maxwell.
- Igor Sergiiovych, Iushchenko. (2012). *Protecting Minority Shareholders in Civil and Common Law Systems: Canadian, Ukrainian and German Examples*, LLM Thesis, Schulich School of Law, Dalhousie University.
- Issaei Tafreshi, M. (1999). *Analytical Study on Company Law*, Vol. 1, Tarbiat Modares Pub.
- Issaei Tafreshi, M., Amirtaymoori, S., Nasiri, M., Shahabzinia, M. (2015). The Concept of Derivative Action and Its Exceptional Feature (A Comparative Study in English, American, French and Iranian Law). *Comparative Law Researches*, 18 (4) :97-123
- Iushchenko, Igor. (2012). *Protecting Minority Shareholders in Civil and Common Law Systems: Canadian, Ukrainian and German Examples* (August 25, 2012). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2271323> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2271323>
- Keay, A., Loughrey, J. (2008). *Something old, something new, something borrowed: an analysis of the new derivative action under the Companies Act 2006*, LQR 469.
- Kershaw, David. (2013). *The Rule in Foss v Harbottle is Dead; Long Live the Rule in Foss v Harbottle*

- (January 30, 2013). LSE Legal Studies Working Paper No. 5/2013, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2209061> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2209061>
- Lightman, D. (2011). Two Aspects of the statutory derivative claim, Lloyd's Maritime and Commercial Law Quarterly, 142.
- Mollett, Scott H. (2009). Derivative Lawsuits Outside of Their Cultural Context: The Divergent Examples of Italy and Japan (April 19, 2009). University of San Francisco Law Review, Vol. 43, No. 3, 2009, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1636496>
- Nance, Frawley. (2007). The cost of bringing a statutory derivative action in Australia – is it time to reconsider the terms of section 242 of the Corporations Act 2001? Corporate Law Teachers Conference (Deakin University, Melbourne) 4-6 February 2007.
- Pasban, M.R. (2000). Responsibility of Directors in Corporate Failures in International Law, Public Law Research, 2(3), 39-65.
- Paseban, M., Jahanian, M. (2013). Derivative Litigation and Its Procedure: A Comparative Study of Iranian and British Law, Private Law Research, 2(4), 85-108.
- Reisberg, Arad. (2008). Multiple Derivative Actions (September 26, 2008). Law Quarterly Review, Vol. 125, p. 209, 2009, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1274271>
- Reisberg, Arad. (2009). Derivative Claims Under the Companies Act 2006: Much Ado about Nothing? Rationality In Company Law: Essays In Honour Of Dd Prentice, J. Armour, J. Payne, eds., Hart Publishing, 2009, University College London Law Research Paper No. 09-02, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1092629>
- Sheikh, Saleem. (2008). A Guide to the Companies Act 2006, London: Routledge-Cavendish.
- Vinnik, O. (2000). On the Question about the Improvement of the Business Associations in Ukraine, 9 Pravo Ukraini.
- Welling, Bruce. (1991). Corporate Law in Canada - the Governing Principles, 2nd ed, Scribblers Publishing.
- West, Mark D. (2000). Why Shareholders Sue: The Evidence from Japan (November 2000). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=251012> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.251012>
- Zhang, Zhong. (2011). The Shareholder Derivative Action and Good Corporate Governance in China: Why the Excitement is Actually for Nothing, Pacific Basin Law Journal, 28.